

De bloedige ‘Arabische Lente’

De kreet ‘Arabische Lente’ heeft mij vanaf het begin tegengestaan, vooral omdat er in het Westen in de eerste stadia daarvan (en ook later nog) zo overenthousiast, ja bijna naïef, positief over werd gedaan, terwijl voor menig ‘kenner’ van de regio toch voldoende duidelijk moest zijn dat het heel anders – minder rooskleurig – zou gaan verlopen dan vaak werd gedacht of gedroomd. Het enthousiasme in het Westen was niet zelden een vorm van ‘wensdenken’ en dat is het nog steeds, ook al is het stadium waarin alles voor velen zo mooi leek, geleidelijk aan gepasseerd en worden de verwachtingen nu in duidelijk minder gunstige zin bijgesteld.

Velen in het Westen waren enthousiast en opgewonden over het idee dat er in diverse Arabische landen wellicht democratieën zouden kunnen gaan ontstaan, zoals in bijvoorbeeld Europa of de Verenigde Staten. Het werd prachtig gevonden dat deze landen wel eens ‘onze’ ideologie van de democratie zouden kunnen gaan overnemen. Desnoods wilde het Westen dat wel ondersteunen met wapens en geweld, zoals in Irak en later ook in Libië gebeurde. Om de ontwikkeling van democratie in het Midden-Oosten verder te stimuleren, werd ook morele steun gegeven aan de demonstranten die in opstand waren gekomen tegen de dictators die hen al tientallen jaren onderdrukten en die niet wilden wijken voor de tekenen van ‘de nieuwe tijd’. Westerse leiders voelden zich geroepen om soms over de hoofden van de betrokken bevolkingen een oordeel uit te spreken over die zelfde dictators en lieten hun – meestal alleen via de media – weten dat zij hun legitimiteit hadden verloren en dat zij tegemoet dienden te komen aan de legitieme eisen van hun bevolking door af te treden of door ingrijpende hervormingen door te voeren. Tegen sommige leiders en hun regimes werden ook sancties ingesteld om een en ander kracht bij te zetten. Van rechtstreeks contact of dialoog met het doel de situatie nog te verbeteren was meestal geen sprake.

Men wilde de betrokken Arabische landen vanuit het Westen ‘helpen’ om de eigen ideologie van de democratie over te nemen, of desnoods met geweld op te dringen. De ervaringen uit het verleden werden

daarbij niet als leidraad genomen. Irak vormde, met veel meer dan 100.000 doden sedert de Amerikaanse invasie van 2003, en met ten minste één ‘verloren generatie’, eigenlijk al een duidelijk voorbeeld van wat voor resultaten Westers ingrijpen tegen een bepaalde dictator ‘ten behoeve van de democratie’ kan hebben. Politici hebben echter de neiging vooral vooruit te kijken, zonder om te zien naar de mislukkingen van gisteren en daarvoor.

De gedachte om bij bloedige conflicten te willen ingrijpen wordt vrij gemakkelijk geopperd. Uitdrukkingen als ‘je moet toch iets doen’, ‘moeten we daar niet ingrijpen’ of ‘je kunt toch niet met je armen over elkaar blijven afwachten hoe mensen in andere delen van de wereld worden onderdrukt?’ zijn vrij gangbaar geworden. Dergelijke uitingen zijn mede gebaseerd op de realiteit dat van politieke leiders in democratieën op zijn minst wordt verwacht dat zij actie ondernemen naar aanleiding van ingrijpende ontwikkelingen elders in de wereld. Helemaal niets doen of niet reageren is politiek gezien geen acceptabele optie voor hen. Maar bij de eventuele desastreuze afloop van ingrepen vanuit het Westen wordt duidelijk minder stil gestaan, laat staan dat het gevoel bestaat dat daarvoor achteraf nog enige verantwoording zou moeten worden afgelegd (voor zover dat nog mogelijk is tegenover de eventuele slachtoffers). Men richt zich dan alweer op het volgende conflict, wanneer dat zich aandient. Het is de politiek van de dag die prevaleert, niet die van gisteren, en evenmin de politiek van de lange termijn.

Terwijl de aandacht zich richt op de diverse Arabische dictaturen in de regio, wordt het decennia-lange geweld van Israël in de bezette gebieden bij dit alles opvallend buiten beschouwing gelaten. Alsof het hier om een andere regio zou gaan. Of omdat betoogd wordt dat Israël ‘de enige democratie in de regio is’. Deze democratie – voor zover al geldend voor de Arabische bewoners binnen de joodse staat Israël zelf – strekt zich in ieder geval in geen enkel opzicht uit tot de oorspronkelijke Arabische bewoners in de bezette gebieden van 1967. Daar is sprake van een Israëliëse dictatuur die de dictaturen in de Arabische landen met

het grootste gemak evenaart. Meer vrijheid van meningsuiting in de Arabische wereld zal dan ook onherroepelijk leiden tot meer (terechte) kritiek op Israël.

Aan mensen die minder positief, pessimistisch of kritisch waren over de 'Arabische Lente', werd al snel het verwijt gemaakt dat zij de democratie in de betrokken landen niet van harte steunden en deze impliciet zelfs tegenwerkten, dit alles 'in het belang van de bestaande dictators' of vanwege specifieke 'materiële belangen', zoals olie. Met een positieve grondhouding help je immers een zekere dynamiek te versterken, alles in het belang van die zelfde nagestreefde democratie.

Tot dusverre kan de zogenaamde Arabische Lente in nog geen enkel land echt een succes worden genoemd. In Tunesië zijn armoede en werkloosheid sterk toegenomen en duren gewelddadige confrontaties voort, zij het nu in een andere combinatie van politieke krachten. De verkiezingsoverwinning van islamisten in Tunesië zou echter misschien wel eens een positief voorbeeld kunnen gaan vormen voor het goed samengaan van islam en democratie in de Arabische wereld. Men is in het Westen vaak ten onrechte bevreemd voor democratische islamitische bewegingen, in de verkeerde veronderstelling dat islam en democratie incompatibel zijn.

In Egypte zijn het nog steeds grotendeels dezelfde militairen die aan de macht zijn. Voor de Egyptische Kopten is de situatie aanzienlijk verslechterd. In Jemen is al vele maanden lang sprake van bijzonder veel bloedig geweld. Vreemd genoeg is de belangstelling voor dit land in de Westerse media duidelijk minder. In Bahrein is de volksopstand de kop in gedrukt. Syrië loopt het gevaar van een desastreuze sektarische burgeroorlog, met eventuele gevolgen voor andere landen in de regio. Er zijn al meer dan 3.000 dodelijke slachtoffers gevallen onder vreedzame demonstranten en oppositie. Mocht het bewind van Bashar al-Asad, mede dankzij de getroffen sancties, ten val worden gebracht, dan is het nog allerminst zeker of het opvolgende regime een verbetering zal zijn op het gebied van democratie en mensenrechten. De positie van de religieuze minderheden kan er onder een nieuw regime sterk op achteruitgaan. Irak heeft al laten zien dat de positie van religieuze minderheden duidelijk is verslechterd. Vele christenen zijn gevlucht. In Libië zijn tienduizenden doden gevallen, en zijn – ironisch genoeg – mede dankzij NAVO-hulp islamisten en anderen aan de macht gekomen, van wie het nog maar de vraag is of zij de regels van de democratie zullen willen respecteren. Ernstige mensenrechtenschendingen aan de kant van de nieuwe machthebbers hebben zich al voorgedaan.

Het kan zeker goed zijn vreedzame opposenten van Arabische dictaturen te ondersteunen, al helemaal

wanneer het vertrouwen gerechtvaardigd is dat zij de politieke situatie in hun land zullen kunnen helpen verbeteren op weg naar meer vrijheid en democratie. Daarbij dienen betrokkenen wel te worden geconsulteerd. Men kan niet zomaar aannemen dat de meningen die men in het buitenland heeft, worden gedeeld door degenen om wie het gaat. Betrokken bevolkingen hebben al meer dan voldoende ervaringen opgedaan met koloniale machten die handelden tegen hun uitdrukkelijke wil.

Optimisme kan goed zijn, al helemaal wanneer daar een zekere dynamiek van uitgaat die iets positiefs genereert. Maar daarnaast is ook realisme duidelijk op zijn plaats, mede ter beantwoording van de vraag: help ik de situatie verbeteren, of neem ik op gratuite wijze over de rug van de lokale bevolking 'risico's' die uiteindelijk leiden tot een minstens zo slechte of zelfs nog slechtere situatie. Je kunt niet achteraf zeggen: 'Ik heb alleen maar goed willen doen. Dat het anders is gelopen dan ik had gehoopt, daar kan ik nu ook niets meer aan doen. We moeten nu vooruit kijken. Jammer van die vele slachtoffers.'

Dr N. van Dam studeerde Arabisch en Politieke Wetenschappen en was ambassadeur in Indonesië, Duitsland, Turkije, Egypte en Irak (1988-2010). In 2011 verscheen de vierde editie van zijn boek *The Struggle for Power in Syria*.

Deze aflevering van de *Internationale Spectator* werd mede mogelijk gemaakt door de inspanningen van Mw. Willemijn Boskma, in de periode september-december 2011 als stagiaire verbonden aan de kern- en eindredactie.